

ÇİLEDİR HÖYÜK ERKEN TUNÇ ÇAĞI II BULGULARI

EARLY BRONZE AGE II FINDINGS AT ÇİLEDİR HÖYÜK

Metin TÜRKÜZÜN*

Serdar ÜNAN**

Semih ÜNAL***

Anahtar Sözcükler: Kuzeybatı Anadolu, Kütahya, Çiledir Höyük, ETÇ II, Mimari, Küçük Buluntu.
Keywords: Northwest Anatolia, Kütahya, Çiledir Höyük, EBA II, Architecture, Small Finds.

ÖZET

Kütahya İli, Merkez İlçesi, Aslanlı Köyü (Ağızören Köyü sınırı), Çiledir Mevkii, Aslanlı Deresi yakınında ve aynı zamanda TKİ Seyitömer Linyit İşletmeleri Müessesesi Müdürlüğü'nün çalışma ve kömür alma sahası içinde yer alan sahada, bazı mimari parça ve küçük buluntuların ortaya çıkması üzerine, belirtilen yerde Kütahya Müzesi Müdürlüğüne 2009 yılında kurtarma kazısı çalışmalarına başlanılmıştır. Çiledir Höyük'te yoğunluklu olarak Erken Doğu Roma Dönemi, Roma İmparatorluk Dönemi ve Erken Tunç Çağı II bulgularına rastlanmıştır. ETÇ II buluntuları; çanak çömlekler, pt tezgâh ağırlıkları, pt ağırşaklar, pt fırçalar, pt boncuklar, öğütme ve ezgi taşları, bileyi taşları, taş balta ve topuz başları, sapan taşları, taş kalıp ve üfleçler, kemik aletler, taş ve pt mühürler, insan ve hayvan figürünleri olarak sıralanabilir. Çiledir Höyük'te ETÇ II'ye tarihlenen buluntu ve mimari öğelerin bilim dünyasına tanıtılması ve Batı Anadolu ETÇ'ye tarihlenen bulgular ile karşılaştırılması, makalenin konusunu oluşturmaktadır.

ABSTRACT

Rescue excavations were initiated in 2009 by Kütahya Museum Directorate in Kütahya Province, Central District, Aslanlı Village (Ağızören Village border), Çiledir locality, Aslanlı stream region which remains within the borders of TKİ Seyitömer Lignite Company's reserve zone after some architectural remains and small findings were encountered. The finds at Çiledir Höyük were mainly dated to Early Eastern Roman Period, Roman Imperial Period, and Early Bronze Age II. The EBA II findings include; pottery, baked clay loom weights, baked clay spindle whorls, baked clay brushes, baked clay beads, grinding stones, whetstones, stone axes and mace heads, sling stones, stone moulds and nozzles, bone tools, stone and baked clay seals, and human and animal shaped figurines. This study aims to introduce the archaeological findings and architectural elements discovered at Çiledir Höyük EBA II, and to compare them to the other Early Bronze Age findings from Western.

* Müze Müdürü, Kazı Başkanı, Metin TÜRKÜZÜN, Kütahya Müzesi Müdürlüğü, e-posta: metinturktuzun@hotmail.com

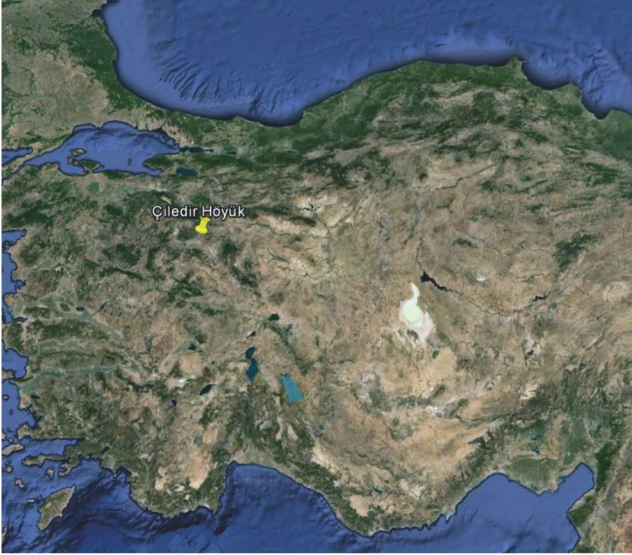
** Müze Uzmanı, Uzman Arkeolog Serdar ÜNAN, Kütahya Müzesi Müdürlüğü, e-posta: ser-un55@hotmail.com

*** Arkeolog, Semih ÜNAL, Kütahya Müzesi Müdürlüğü, e-posta: smhunal@hotmail.com.tr

GİRİŞ¹

Kütahya İli, Merkez, Seyitömer Linyit İşletmeleri Rezerv Sahası'nda yer alan Çiledir Höyük'te, kurtarma kazısı çalışmalarına 2009 yılında başlanılmıştır (Harita 1, 2)². Bu sahada, Seyitömer Höyük Kazısı çalışmalarının da sürdürüldüğü 2009 yılında, Aslanlı Deresi'nin geçtiği vadinin yamaçlarında, kömür çıkarma çalışmaları sırasında, bazı pişmiş toprak çanak-çömlek parçaları gün yüzüne çıkmıştır. Alanda yapılan inceleme neticesinde burada bir yerleşim yeri olduğu saptanarak 2009, 2010, 2011, 2012 ve 2014 yılları arasında kurtarma kazısı çalışmaları sürdürülmüştür. 2013 yılında TKİ Seyitömer Linyit İşletmeleri'nin özelleşmesi nedeni ile kazı çalışmalarına ara verilmiştir.

Çiledir Mevkii'nde yapılan incelemede, burada bir yamaç yerleşmesi³ olduğu tespit edilmiş ve kazısı öncesinde alanda uygulanacak arkeolojik kazı yönteminin belirlenmesine yönelik etüt çalışmaları sonucunda, kültür varlığı saptanan alanların, Aslanlı Deresi'nin batı ve doğusun-

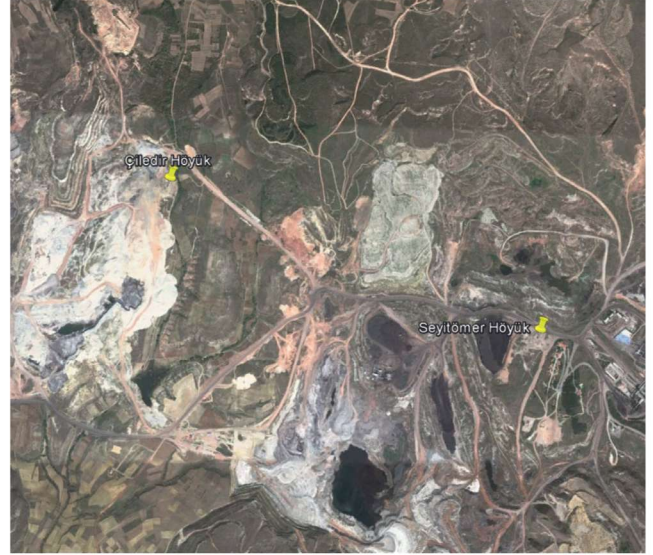
Harita 1 / Map 1: (www.google.earth.com)

daki yamaçlarda yer aldığı tespit edilmiştir. Kültür varlıklarının çıktığı alanın geneli öncelikle 10.00x10.00m. ölçülerinde karelere ayrılarak plankareler oluşturulmuş ve numaralandırılmıştır.

Kazı çalışmalarının başlatılacağı alanların tespiti amacıyla, arazide TKİ Etüt Proje ve Tesis Dairesi Başkanlığı tarafından arkeojeofizik ölçümleri yapılmıştır. Bu ölçümler sonucunda; Çiledir Höyük'ün batı yamacında, yüksek öz direnç değerlerinin egemen olduğu anomali⁴ alanları belirlenmiştir. Yapılan ölçümlerde elde edilen veriler ışığında çalışmalara batı yamaçtan başlanmıştır (Res.1-2).

Çiledir Höyük'te 2009-2014 yılları arasında ulaşılan sonuçlara göre höyüğün mimari açıdan stratigrafisi geçen erkene doğru aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- I. Tabaka (Erken Doğu Roma Dönemi: MS 394-602)
- II. Tabaka (Roma İmparatorluk Dönemi: MS 30-394)
- III. Tabaka (Erken Tunç Çağı II: MÖ 2700-2400)

Harita 2 / Map 2: (www.google.earth.com)

ERKEN TUNÇ ÇAĞI II TABAKASI

Mimari

Höyüğün batı yamacında Erken Doğu Roma Dönemi (I. Tabaka) ve Roma İmparatorluk Dönemi'ne (II. Tabaka) tarihlenen tabakaların alt kodlarında ETÇ II tabakası ile karşılaşmıştır. Mevcut verilere göre bu tabaka höyüğün en eski yerleşimini oluşturmaktadır. Çiledir Höyük'te ETÇ II yerleşimi, Roma İmparatorluk Dönemi mimari yapılarının hemen altında ortaya çıkmıştır. Erken Doğu Roma Dönemi (I. Tabaka) mimari yapılarının, Aslanlı Deresi'nin batı yamacında, ETÇ II yapılarını tahrir ederek

¹ Bu metin, 19-21 Mart 2014 tarihlerinde Dumlupınar Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nce düzenlenen IV. Uluslararası Arkeoloji Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

² Çiledir Höyük Kurtarma Kazısı, 2009-2012 yılları arasında TKİ Seyitömer Linyit İşletmeleri Müessesesi Müdürlüğü finansörlüğünde gerçekleştirilmiştir. 2014 yılında ise Çelikler Holding Seyitömer Linyit İşletmeleri AŞ kazının finansmanını sağlamıştır.

³ Kazı çalışmaları adlandırılırken, her ne kadar "Çiledir Höyük" ibaresi kullanılmış olsa da, burada bir höyük tipi yerleşim söz konusu değildir. Ortasından Aslanlı Deresi'nin aktığı tepenin, doğu ve batı eteklerinde yapılan kazılarda ortaya çıkan mimari kalıntılar nedeniyle, burasının bir höyükten ziyade, arazinin topografik eğiminden istifade edilerek oluşturulmuş bir "yamaç tipi yerleşim" olduğu saptanmıştır. Ancak, 2009 yılı kazı çalışmalarında kullanılan "Çiledir Höyük" ifadesinin, kazının devamında bir kavram kargaşasına neden olmaması amacıyla aynen kullanılmasına devam edilmiştir.

⁴ Anomali: Manyetik veya gravite gibi bir jeofizik etüdün genel görünümünde farklı olan bölüm. bkz: Sheriff 2006: 13.

ÇİLEDİR HÖYÜK ERKEN TUNÇ ÇAĞI II BULGULARI

Res. 1: Çiledir Höyük'ün Kazılan Batı Yamacı, Ortadan Geçen Aslanlı Deresi ve Kazılması Planlanan Doğu Yamacın Görünümü / The Western Slope of Çiledir Höyük, in the Middle of the Aslanlı Creek and the view of the Eastern Slope of the Planned Excavation.

Res. 2: Çiledir Höyük'te Kazılan Batı Yamacın Hava Fotoğrafı / Outraged Aerial Photographs of the Excavated the Western Slope of Çiledir Höyük.

oluşturulduğu saptanmıştır. Çiledir Höyük'te ETÇ II'den Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar tabaka olarak adlandırılacak başka bir dönem mimarisine rastlanmamıştır.

Açığa çıkarılan ETÇ II mimarisi; mevcut hali ile Aslanlı Deresi'nin batı yamacında, Roma İmparatorluk Dönemi mimarisinin alt kodlarında tespit edilmiştir. ETÇ II'ye ait tabakada belirli bir plan oluşturmayan mimari kalıntılar saptanmıştır. ETÇ II'de birbiri ardına örülmüş duvarlar tespit edilmiş ancak bir yapı bütünlüğü oluşturmadıkları anlaşılmıştır. Bu alanlarda birbirinden bağımsız üç oda ile bunların dışında bir fırın kalıntısı saptanmıştır. Birbiri ardına örülen duvarların, örgü tekniklerinin benzer oluşu, mimari kalıntıların içinde ve çevresinde ele geçen küçük buluntuların ETÇ II özelliği göstermeleri nedeniyle, yapıların bu döneme ait oldukları netleşmiştir. Bu mimari kalıntıların çevresini, mevcut hali ile yarım yay şeklinde teras duvarları çevrelemektedir. Birbirine paralel olarak inşa edilmiş iki teras duvarı bulunmakta iken, bu duvarlar yer yer başka duvarlarla da desteklenmiştir. Teras duvarlarının korunan yükseklikleri değişiklik göstermekte olup, yaklaşık olarak 2.00-3.00 m. arasındadır. Duvar kalınlıkları ise 0.70-1.00 m. arasında değişmekte olup, yıkıntıları ile birlikte 2.00 m. ölçülerindedir. Duvarların, yapılaşmanın tamamını çevrelediği, ancak Erken Doğu Roma Dönemi'ne tarihlenen yapıların batısında yoğunlukla tahrip edildiği tespit edilmiştir (Plan 1)⁵. ETÇ II'ye tarihlenen mimaride henüz bir bütünlük bulunmamasına rağmen, küçük buluntular açısından çeşitlilik söz konusudur.

Küçük Buluntular

ETÇ II'ye tarihlendirilen buluntular arasında çanak çömlekler, pt tezgâh ağırlıkları, pt ağırşaklar, pt fırçalar, pt boncuklar, öğütme ve ezgi taşları, bileyi taşları, taş balta ve topuz başları, sapan taşları, taş kalıp ve üfleçler, kemik aletler, taş ve pt mühürler, hayvan ve insan figürinleri, bu çağa ait buluntu gruplarını oluşturmaktadır⁶.

Çanak Çömlekler

Çiledir Höyük'de ETÇ II buluntuları incelendiğinde, çok sayıda çanak çömlek parçaları ele geçmiştir. Bu çanak çömlek parçalarının büyük bir çoğunluğu ETÇ II özellikleri göstermektedir. Ayrıca sınırlı sayıda ETÇ I (Res. 3-4) ve III özellikleri gösteren çanak çömlek parçaları da vardır.

ETÇ II'ye tarihlenen çanak çömlekler, hamur rengi olarak devetüyünden kahveye kadar çeşitlilik göstermekte olup, perdahlıdır. Kap formları arasında tek kulplu çanaklar ve testiler ile gergin kulplu testiler yer almaktadır. Benzerleri Beycesultan⁷ (Res. 5), Elmalı-Karataş⁸, Bade-

mağacı⁹ (Res. 6), Beycesultan¹⁰, Kaklık¹¹ ve Bademağacı¹² (Res. 8) bulunmaktadır.

ETÇ II'ye tarihlenen kaplar el yapımı, perdahlı, devetüyü-kahve ve siyah yüzey renklerine sahiptirler. Kap formları bakımından üç ayaklı kaplar, fincanlar, tek kulplu testiler, küresel gövdeli testiler, sıg ve derin çanaklar, ilmik kulplu çanaklar, black-top olarak adlandırılan siyah ağız kenarlı çanaklar, minyatür kaplar ve dönemin sonlarında, tankard tipi kaplar da görülmekte olup, bunların günlük kullanım kapları oldukları düşünülmektedir. Açığa çıkarılan pişirme fırını ve üretim artığı parçaların yerleşim içerisinde ele geçmesi, ETÇ II'de sınırlı, kullanıma yönelik üretim yapıldığını göstermektedir. Benzerleri Demircihöyük¹³ (Res. 7), Limantepe¹⁴, Kusura¹⁵, Elmalı-Karataş¹⁶ (Res. 9), Beycesultan¹⁷ (Res. 10), Küllüoba¹⁸, Kusura¹⁹ (Res. 11), Karaoğlan-Kaklık²⁰, Elmalı-Karataş²¹ (Res. 14), Troya²² (Res. 13), Bağdemağacı²³ (Res. 12), Elmalı-Karataş²⁴ (Res. 15), Küllüoba²⁵ ve Beycesultan'da²⁶ görülmektedir.

ETÇ III'de sayıları çok olmasa da, kırmızı renk astarlı tankart ile kırmızı-siyah renk astarlı depas örnekleri de bulunmaktadır (Res. 16-17). Bu kapların benzerlerinin, yerleşime en yakın merkez olan Seyitömer'de²⁷ de ele geçmesi, bu kapların, önemli bir çanak çömlek üretim merkezi olduğu anlaşılan Seyitömer Höyüğü'nden geldiğini düşündürmektedir. Buna göre, Çiledir Höyük'teki ETÇ III yerleşiminin hemen terkedilmediği ve bu dönemde de iskana devam edildiğini ileri sürmek olasıdır.

İnsan ve Hayvan Figürinleri

Pişmiş topraktan yapılmış diğer buluntular ele alındığında, hiç şüphesiz en dikkat çeken grup kadın ve hayvan figürinleridir. Çiledir Höyük'te 14 adet pişmiş toprak kadın figürin ve 9 adet figürin başı parçası ele geçmiştir.

⁹ Duru 2008: 165, Fig. 334.

¹⁰ Lloyd/Mellart 1962: 124, Fig. 2.

¹¹ Efe/İlaslı 1995: 391, Fig. 26.

¹² Duru 2008: 166, Fig. 335.

¹³ Seheer 1992: 153, Abb 37. G 299 a.

¹⁴ Şahoğlu 2002: L 51, d.

¹⁵ Lamb 1937: P VII, 2.

¹⁶ Warner 1995: 162, c. KA 384

¹⁷ Lloyd/Mellaart 1962: 174, Fig. 38.

¹⁸ Sarı 2004: L 5, 2.

¹⁹ Lamb 1937: 243, 5.

²⁰ Topbaş/Efe 1998: 86, Fig. 66.

²¹ Warner 1994: 177, f. KA 65.

²² Blegen/Caskey 1950: L 223 b-c 1.

²³ Duru 2008: 166, Fig. 335.

²⁴ Warner 1994: 172, a. KA 409.

²⁵ Efe 2001: 73, Res. 21.

²⁶ Lloyd/Mellart 1962: 218, Fig. 17.

²⁷ Bilgen 2010: 551, Res. 741.

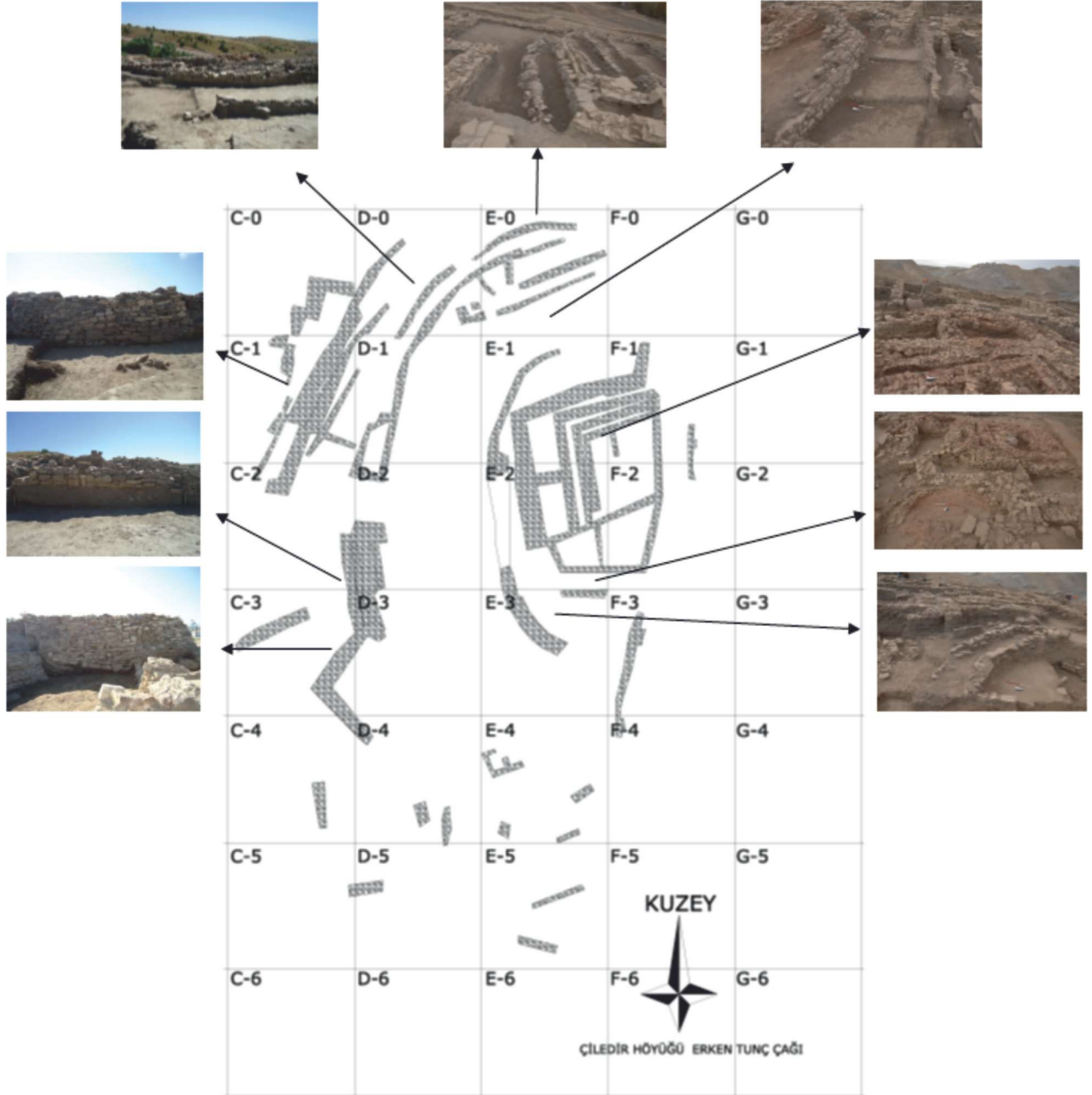
⁵ Türkütüzün/Ünan/Ünal 2014: 157.

⁶ Türkütüzün/Gürbüz/Kırım/Ünal 2015: 55.

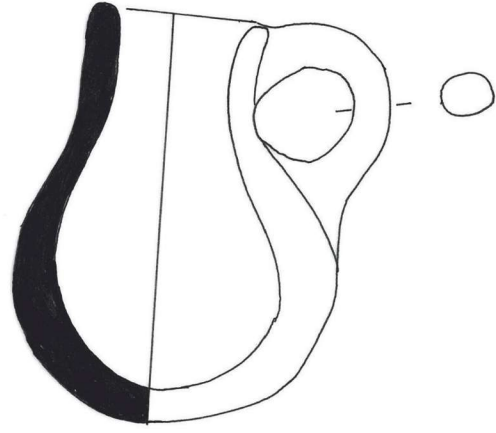
⁷ Lloyd/Mellart 1962: 118, Fig. 9.

⁸ Warner 1995: 165, f.KA 550.

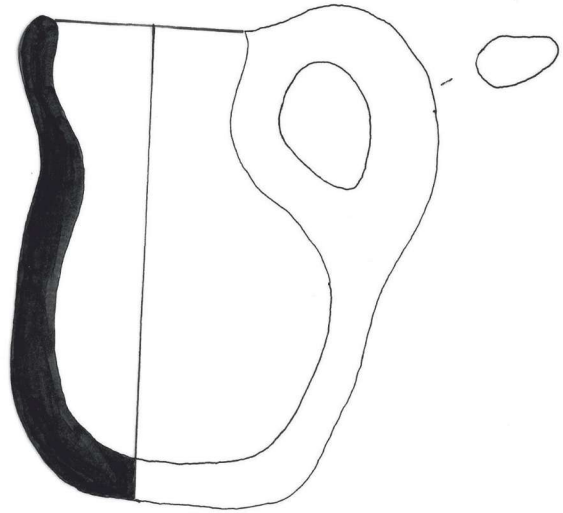
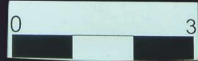
ÇİLEDİR HÖYÜK ERKEN TUNÇ ÇAĞI II BULGULARI

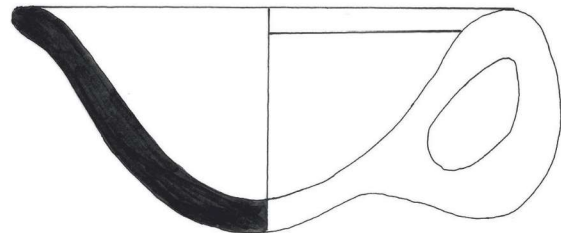
Plan 1: ETÇ II'ye Tarihlenen Mimari Kalıntıların Planı / The Plans of Architectural Remains that Dating to EBA II.

Res. 3 / Fig. 3

Res. 4 / Fig. 4

Res. 5 / Fig. 5

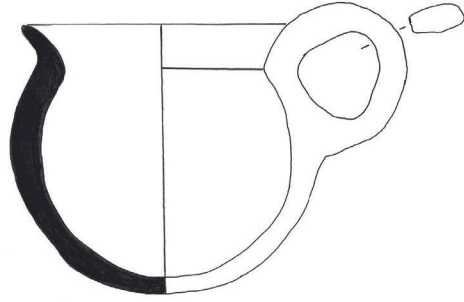
Res. 6 / Fig. 6

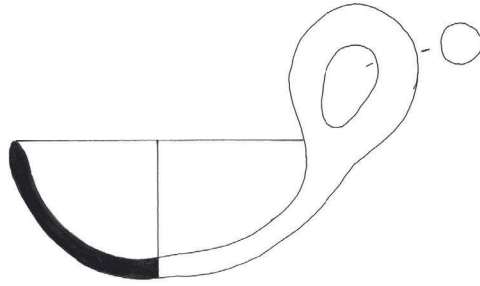
Res. 7 / Fig. 7

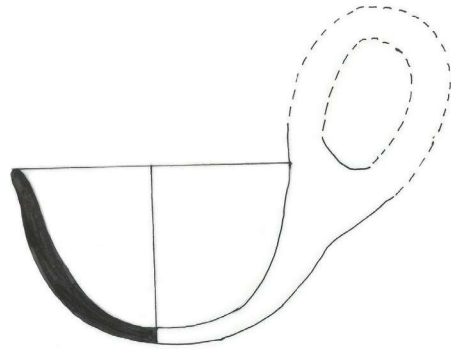
Res. 8 / Fig. 8

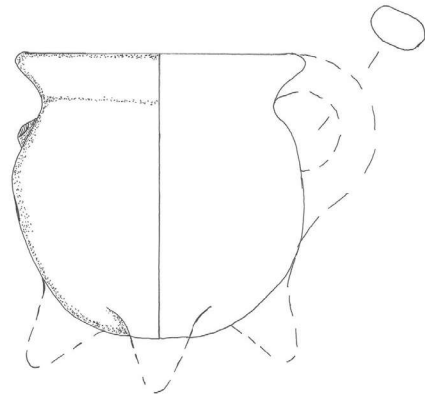
Res. 9 / Fig. 9

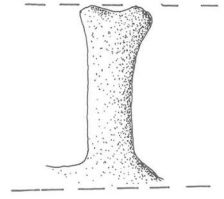
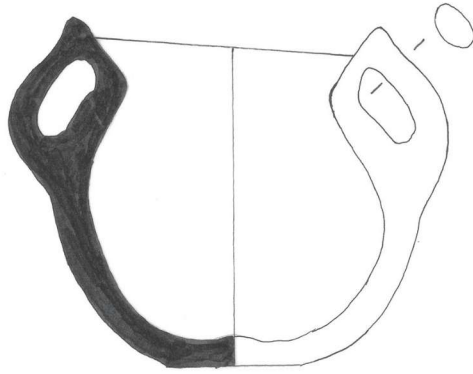
Res. 10 / Fig. 10

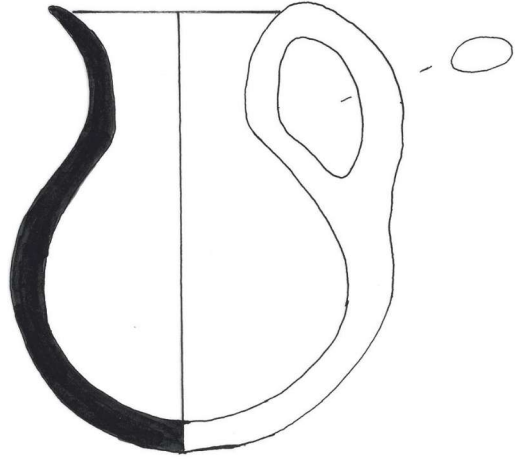
Res. 11 / Fig. 11

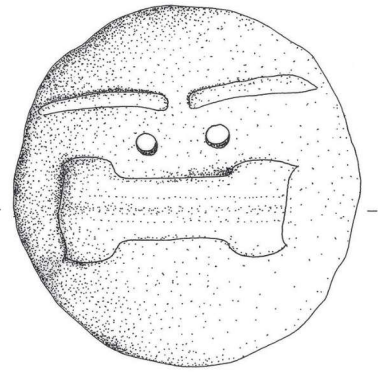
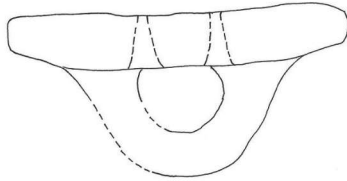
Res. 12 / Fig. 12

Res. 13 / Fig. 13

Res. 14 / Fig. 14

Res. 15 / Fig. 15

Res. 16 / Fig. 16

Res. 17 / Fig. 17

Çiledir Höyük'teki pt kadın figürin parçaları, baş ve gövde kısımlarından oluşmakta olup, tüm olarak 2 adet örnek ele geçmiştir. Tüm olarak ele geçen örneklerden biri, diğer figürin parçalarından biçimce ve boyut olarak farklılık gösterdiği için ayrıca değerlendirmek yerinde olacaktır.

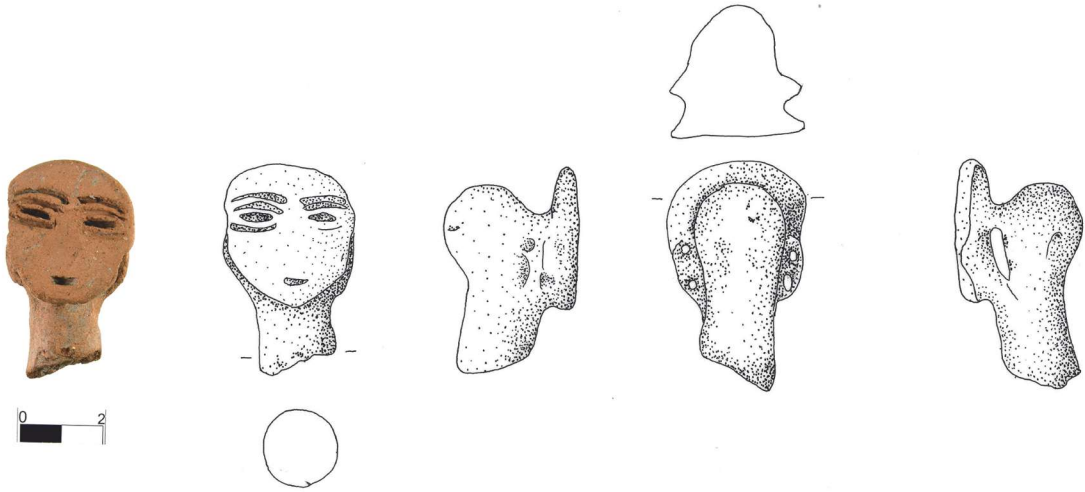
Figürinler oturur vaziyette betimlenmiş olup, uzunca boyunlu, disk yüzü ve arkada toplanmış saçları ile tasvir edilmiştir. Figürin başlarında saçlar baş arkasında toplanmış vaziyette, yüz disk şeklinde olup, bazı örneklerde yüz ile saç arasında kabartma olarak betimlenmiş kulaklar mevcuttur. Kulak üzerinde 1, 2 veya 3 adet küpe deliği bulunmaktadır. Yüz detayları kazıma çizgi, çukurluklar ve plastik olarak işlenmiştir. Gözler ve ağız, çukur veya kazıma çizgi ile burun ise kazıma çizgi veya plastik olarak görülmektedir. Uzun boyunlu olan parçaların bazılarında boyun üzerinde, kazıma çizgi ile yapılmış kolye betimlemeleri bulunmaktadır. Benzerleri Demircihö-

yük'de bulunmaktadır²⁸ (Res. 18). Gövde parçaları ise oturur vaziyette tasvir edilmiştir. Genel özellikleri itibari ile bazı gövde parçalarında omuz hizasında, kol üzerinde ve gerdan kısmında çizgi bezemeler görülmektedir. Gerdan kısmında görülen çizgi bezemeler, olasılıkla hayvan turnaklarından yapılmış kolyeyi betimlemektedir. Benzerleri, İkiztepe'de²⁹ (Res. 19-20) görülmektedir. Ayrıca, yapılan çalışmalar sırasında ele geçen hayvan turnaklarından yapılmış kolye uçları, bu görüşü destekler niteliktedir. Göğüsler kabartma, göbek deliği çukur, cinsel organı ise çizgi bezeme, nokta bezeme veya bir kontur çizgi içerisinde nokta bezeme ile belirtilmiştir. Ayaklar ise gövdeden ileri çıkmakta olup, ayak uçları dışbükey olarak işlenmiştir. Bir örnekte ise kollar tam olup, bacaklar üzerinde birleştirilmiştir. Bu figürin, duruşu ile Afyon yakınlarındaki Çıkrık Höyük ve Manisa'daki Akhisar

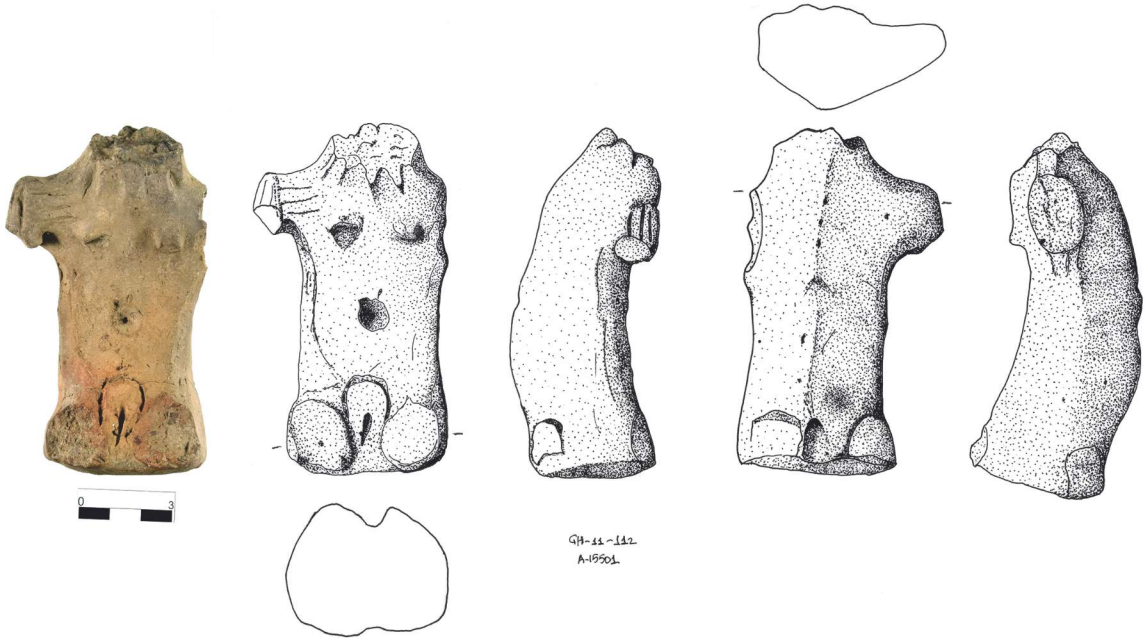
²⁸ Seeher 1996: 120, 5/7- 121, 9; Korfmann 1979 b: 17; Korfmann 1977/78: 18, 16; Korfmann 1979: I, 1-4.

²⁹ Alkım/Alkım/Bilgi 1998: Lev. LXXV, 68; Alkım/Alkım/Bilgi 2003: Lev. CXXIII, 144.

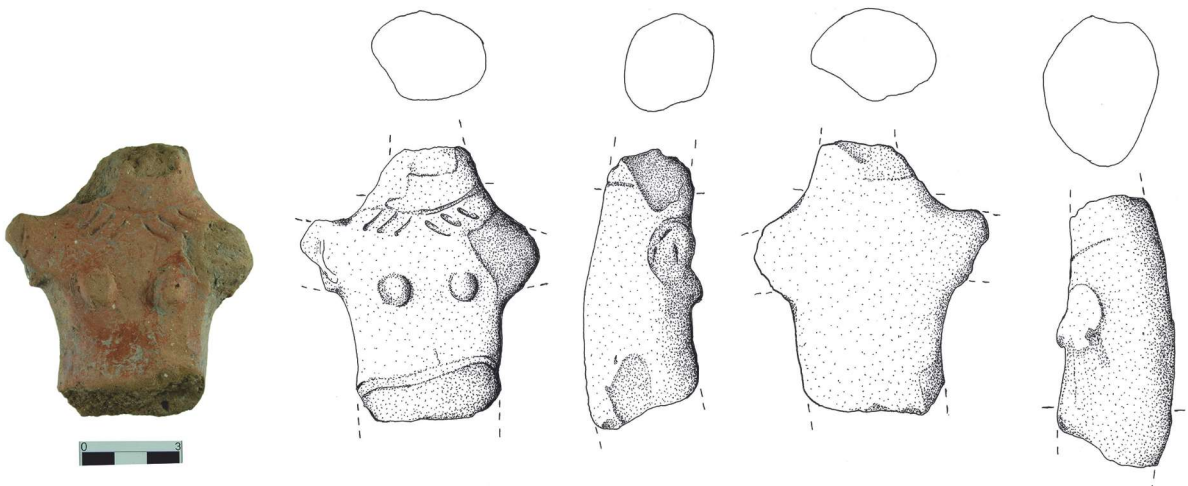
ÇİLEDİR HÖYÜK ERKEN TUNÇ ÇAĞI II BULGULARI

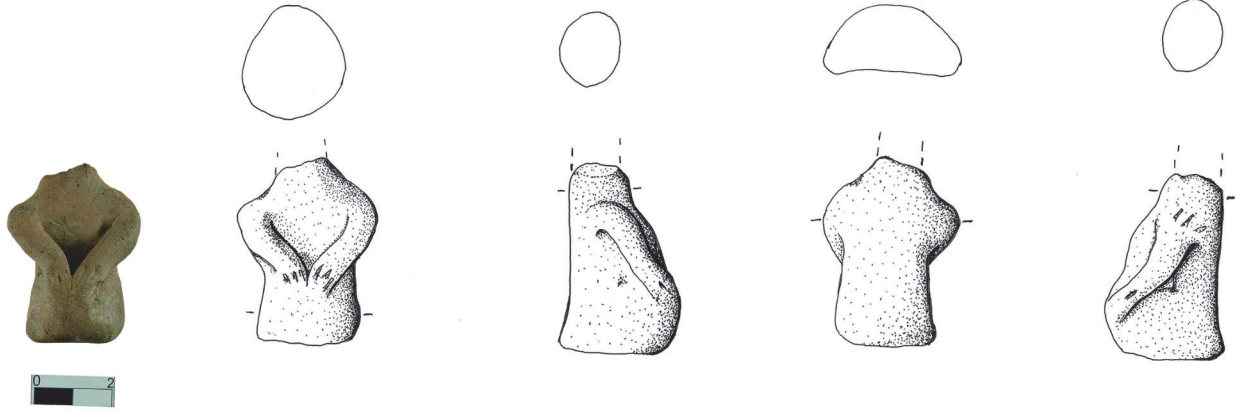
Res 18 / Fig. 18

Res 19 / Fig. 19

Res 20 / Fig. 20

Res. 21 / Fig. 21

Höyük'te ele geçen ana tanrıça figürinleri ile benzerdir. Çiledir Höyük'te ele geçen figürin başları, Kusura, Uşak Banaz Höyük, Afyon yakınındaki Çıkrık Höyük, Manisa-Akhisar Höyük, Demircihöyük ile Bozüyük'te ele geçmiş figürin ve figürin parçaları ile benzerdir³⁰ (Res. 18-21).

Pişmiş toprak figürinlerin dışında, kum taşı, mermer ve sabuntaşı malzemeli, idealize edilmiş olan figürinler³¹ ele geçmiştir. Bu figürinler yaklaşık olarak 6x4 cm. ölçülerindedir. İnsan anatomisinin soyutlaştırılmış halini yansıtan figürinler, çeşitli boyun uzunluklarına, sivri yuvarlak başlara ve armudi veya köşeleri yuvarlatılmış hatlara sahiptirler. Benzerleri Beycesultan'da³² (Res. 22-24) bulunmaktadır.

Hayvan figürinleri ise basitçe şekillendirilmiş olan, olasılıkla boğa betimlemeleri olup, bu figürinlerde ayrıntılar çok fazla işlenmemiştir. Ele geçen örneklerde ayaklar, baş, kuyruk, boynuz ve kulak, plastik olarak işlenmiştir. Çiledir Höyük'te ele geçen örneklerin benzerleri Kaklık Mevkii³³ (Res. 25) ve Elmalı-Karataş'ta³⁴ (Res. 26) bulunmuştur.

Ağırşak, Ağırlık ve Fırçalar

Çiledir Höyük'te ETÇ II'ye tarihlenen pt malzemeli diğer bir buluntu grubu, tezgâh ağırlıkları ile ip eğirmek için kullanılan ağırşaklardır. Ele geçen ağırşaklar basık küresel gövdeli, keskin veya yuvarlatılmış karınlı, dikey dairesel delikli olup, kazıma çizgi ve nokta bezeme ile bezenmiştir. Bazı örneklerde ise bezemelerin içerisi be-

yaz macun ile doldurulmuştur. Benzerleri; Demircihöyük³⁵, Karaoğlan³⁶, Elmalı-Karataş³⁷ yerleşmelerinde ele geçmiştir (Res. 27-28). Tezgâh ağırlıkları genel özellikleri ile üstte küt, piramidal gövdeli veya damla formu gövdeli olup, bazı örnekler üzerinde kazıma çizgi ile yapılmış "X" şeklinde bezemeler yer almaktadır (Res. 29-31).

ETÇ II'ye tarihlenen diğer bir buluntu grubunu ise pt fırçalar oluşturmaktadır. Bu fırçaların pt kapların yapım aşamasında, kapları boyamak için kullanıldıkları düşünülmektedir. Bu fırçalar, olasılıkla tezgâh tarakları olabilir. Bu buluntuların varlığı, yerleşimde tekstil konusunda sınırlı da olsa bir üretimin varlığını göstermektedir. Buna göre, Çiledir ETÇ II yerleşimcilerinin, kendi ihtiyaçları doğrultusunda, tekstile yönelik bir üretim yaptıkları ileri sürülebilir (Res. 32-33).

Mühürler

Çiledir Höyük'te 2 adet pişmiş toprak damga mühür ele geçmiştir. Pişmiş toprak mühür, üçgen formu gövdeli, baskı alanı kare formu ve dairesel kesitli tutamaklıdır. Baskı alanında kazı bezek tekniğinde geometrik bezemeler işlenmiştir. Tutamak kısmında, tepe kısmına yakın yerde, yatay dairesel deliklidir. Siyah renkte astarlı ve perdahlıdır (Res. 34). İkinci pişmiş toprak mühür ise tepe kısmı yuvarlatılmış baskı alanına doğru genişleyen gövdeli, oval baskı alanlıdır. Baskı alanının bir yatay kenarlarında dörder adet derin yiv bezemeli olup, pembemsi kahve renkte yüzeilidir (Res. 35). Diğer bir mühür ise benzer form ve bezemeye sahip olmakla birlikte, sabuntaşından yapılmıştır (Res. 36-37). Benzerleri; Elmalı-Karataş'ta³⁸ ele geçmiştir

³⁰ Bilgi 1979: 133-135.

³¹ Arkeoloji literatürüne "idol" olarak yer etmiş olan bu tip figürinlerin, herhangi bir varlık ya da nesnenin idealize edilmiş şeklini yansıttığı düşüncesi, yazısız dönemler için kesin olarak ispat edilemeyeceğinden, bu tipteki buluntuları genel olarak figürinler içinde değerlendirmek kanaatimizce daha doğrudur.

³² Lloyd/Mellart 1962: 266, Fig. 9-2-16

³³ Efe/İltaşlı 1995: 392, Fig. 27-108.

³⁴ Warner 1994: 197, e. KA 365.

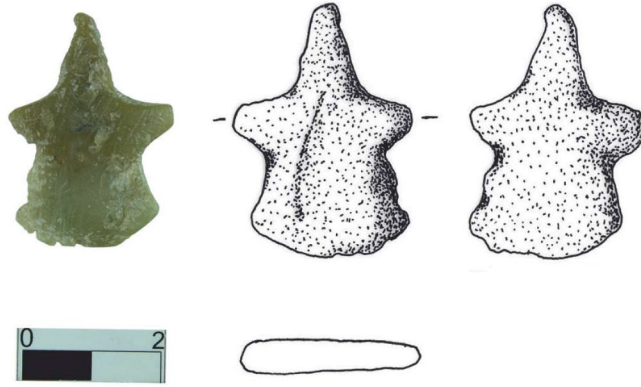
³⁵ Seeher 2000: 172,

³⁶ Topbaş/Efe 1998: 87, Fig. 67-166/Fig. 67- 16 a.

³⁷ Warner 1994: 195-196, a. 323 e.

³⁸ Warner 1994: 187, a. KA 755.

ÇİLEDİR HÖYÜK ERKEN TUNÇ ÇAĞI II BULGULARI

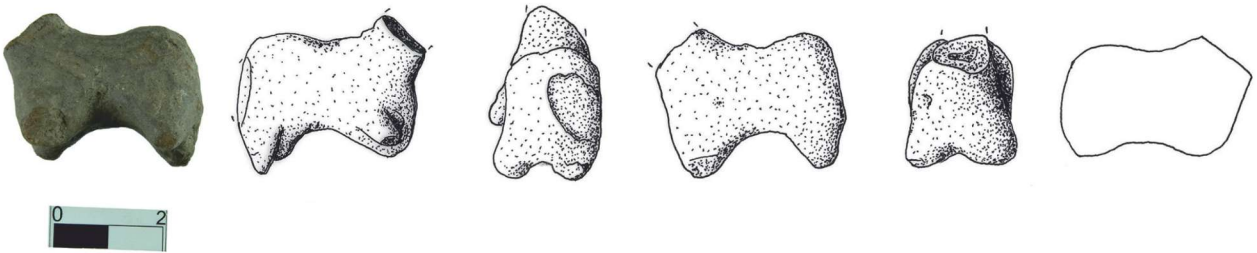
Res. 22 / Fig. 22

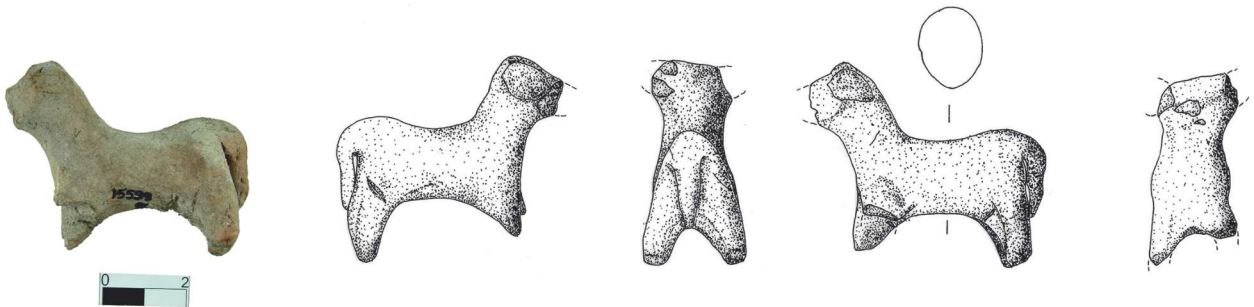
Res. 23 / Fig. 23

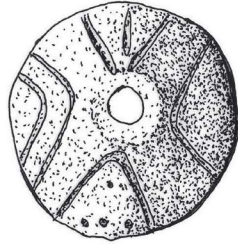
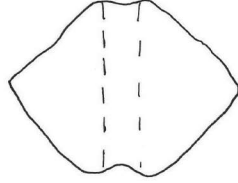
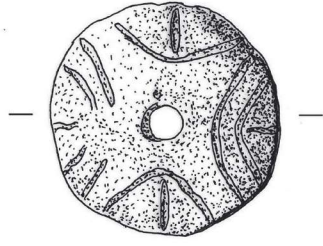
Res. 24 / Fig. 24

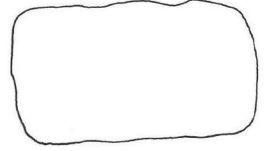
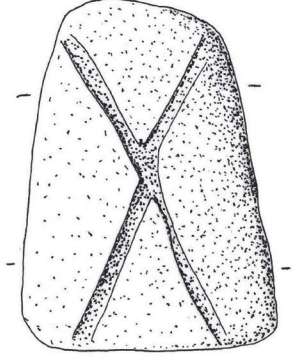
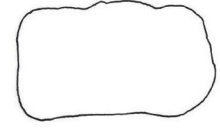
Res. 25 / Fig. 25

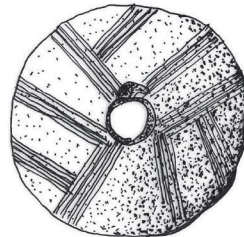
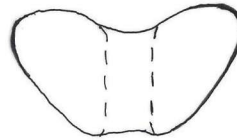
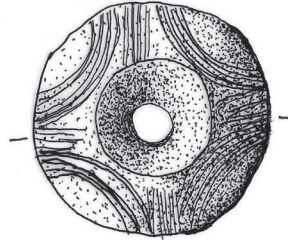
Res. 26 / Fig. 26

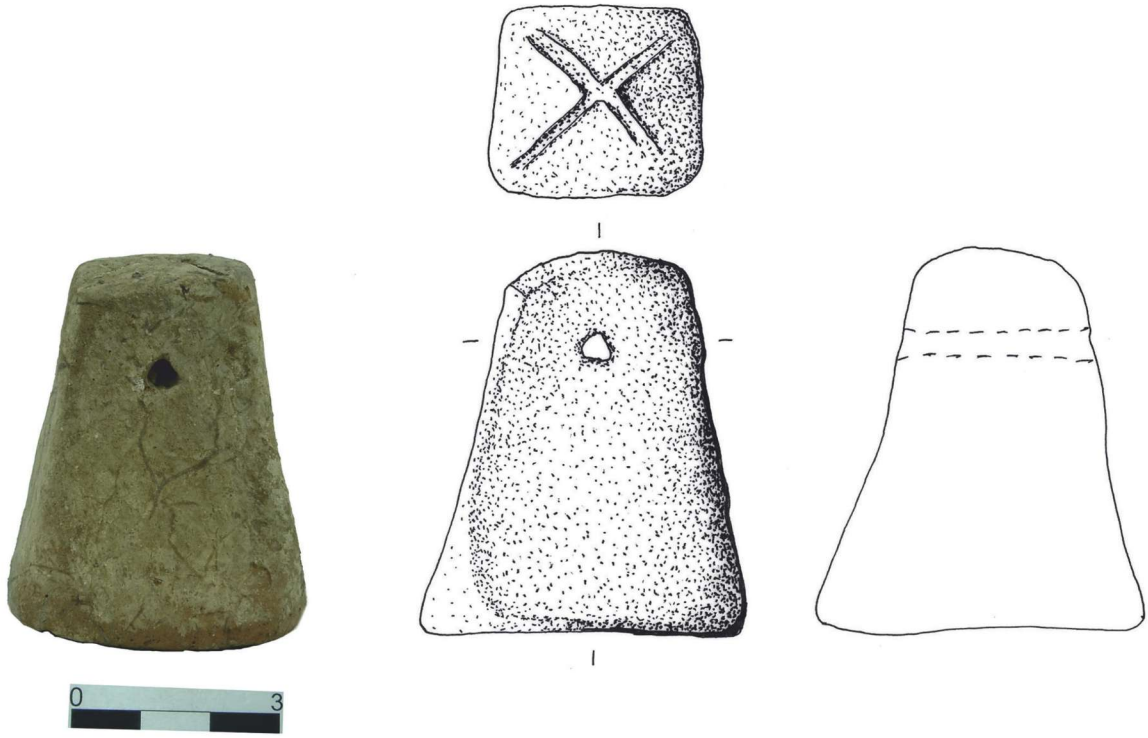
Res. 27 / Fig. 27

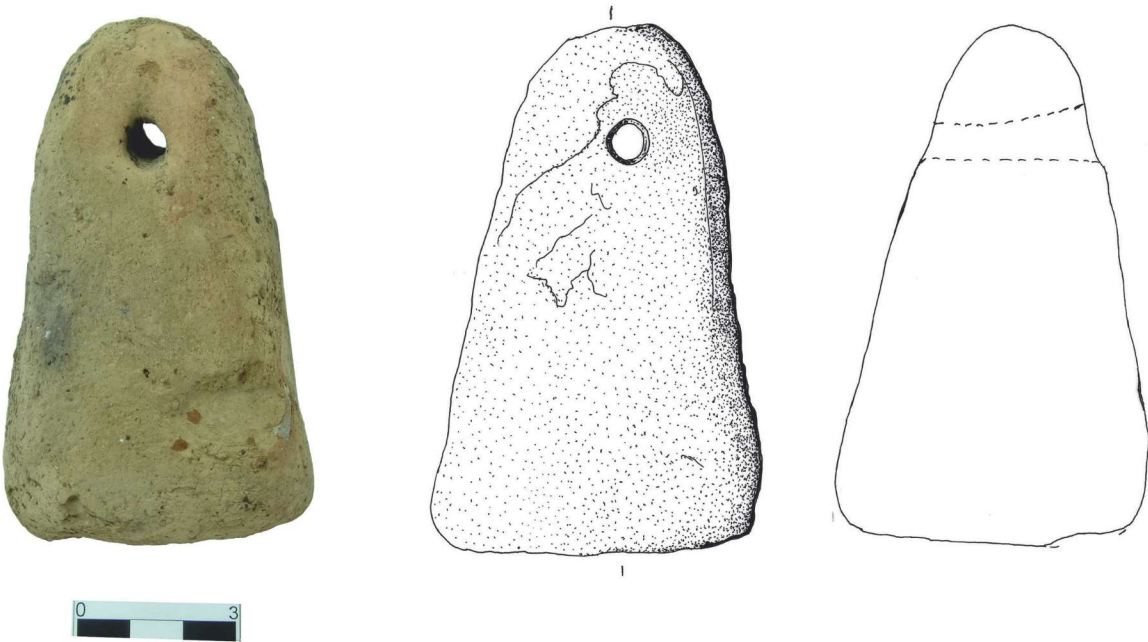
Res. 28 / Fig. 28

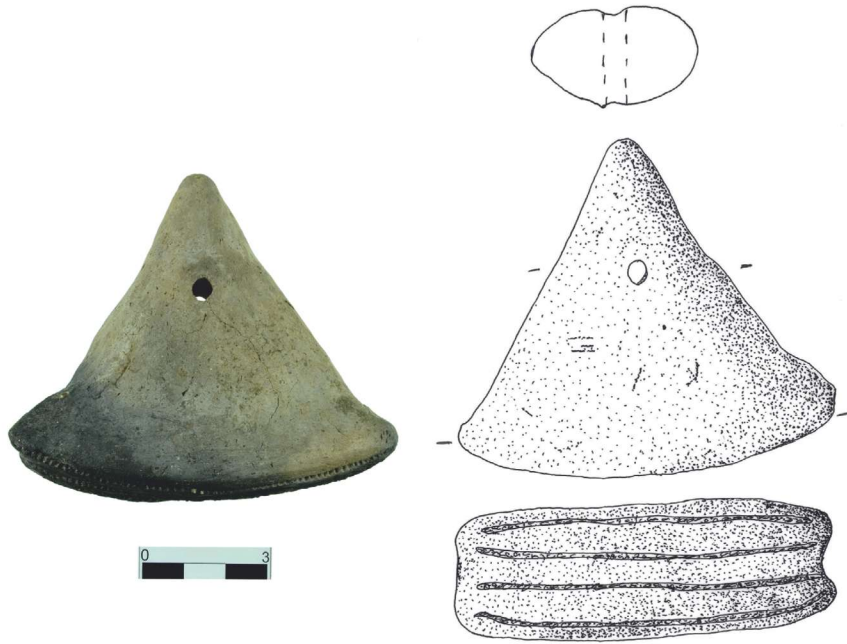
Res. 29 / Fig. 29

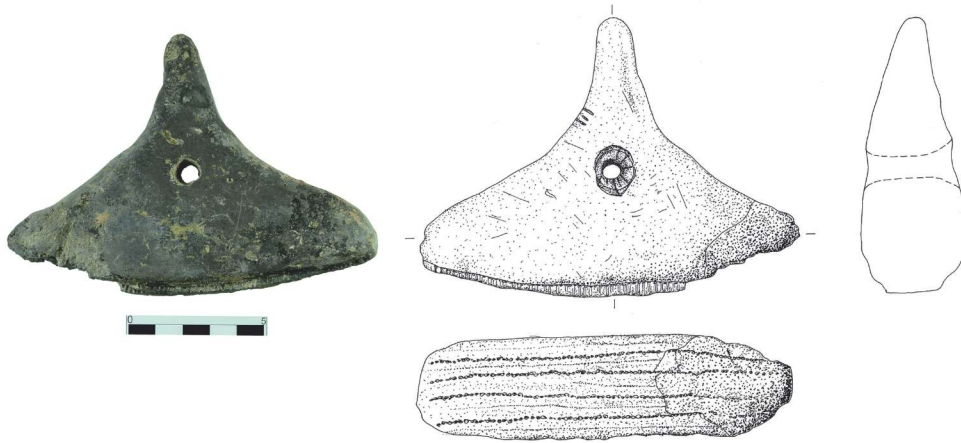
Res. 30 / Fig. 30

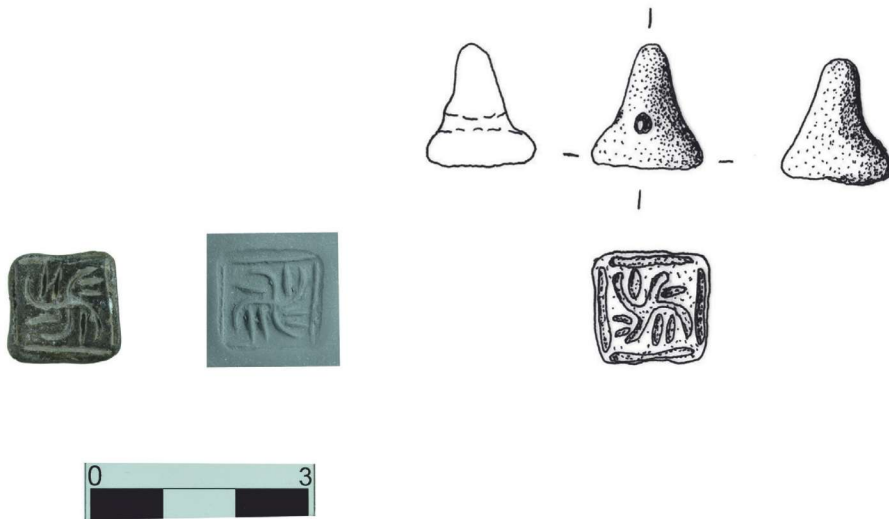
Res. 31 / Fig. 31

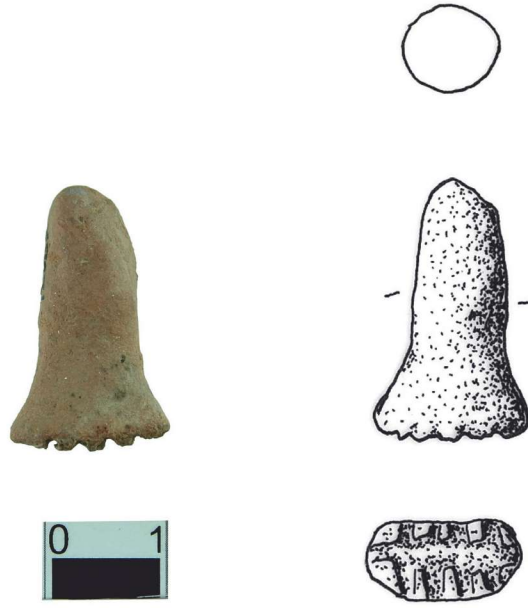
Res. 32 / Fig. 32

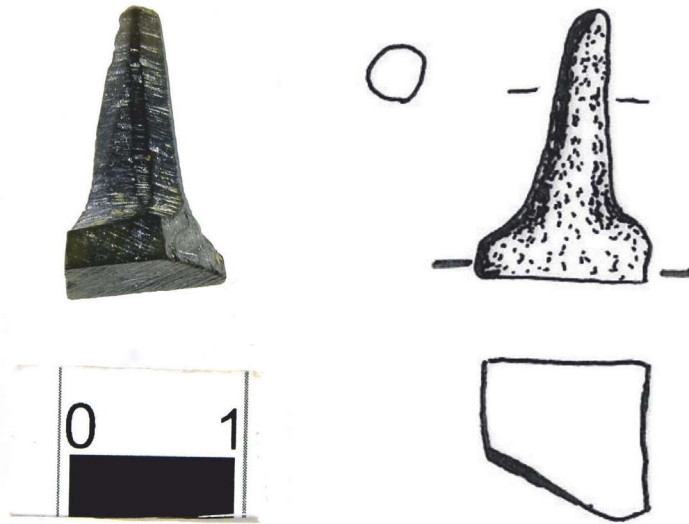
Res. 33 / Fig. 33

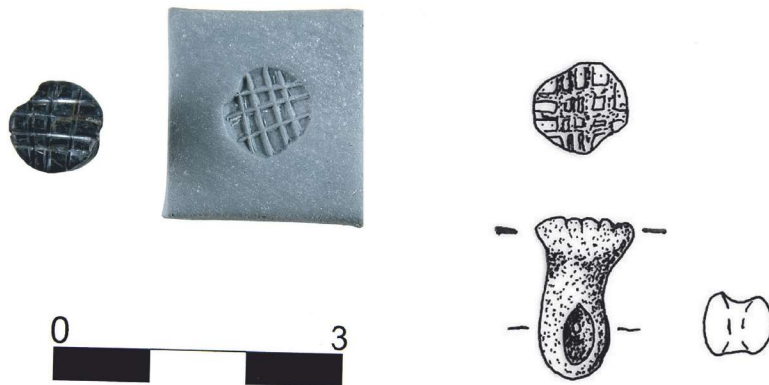
Res. 34 / Fig. 34

Res. 35 / Fig. 35

Res. 36 / Fig. 36

Res. 37 / Fig. 37

Metal İğneler ve Kalıp

Bu dönemle ilgili ele geçen metal eserler bronzdan yapılmış olup, bunlar 3 adet topuz başlı iğne, 1 adet spiral başlı iğne, 1 adet tek gözlü iğne ve 1 adet ok ucudur (Res. 38-39). Topuz başlı iğnelerin benzeri; Beycesultan³⁹, Kusura⁴⁰, Troya⁴¹, Bademağacı⁴² yerleşmelerinde bulunmuştur. Ayrıca, taştan yapılmış çok yüzlü 1 adet kalıp, höyükte metal alet üretiminin sınırlı oranda yapıldığını kanıtlamaktadır (Res. 40). Ele geçen kalıp, dikdörtgene yakın formlu, dikdörtgen kesitlidir. Her iki yüzeyi de düzeltilmiştir. Düz olan yüzlerden birinde, uca doğru sivrilmiş formda, uca doğru sivrilmiş piramidal formlu bir oyuk ve dar uzun kenarların bir tanesinde, yine uca doğru daralan yuvarlak kesitli bir oyuk yer alır. Bu iki oyukun döküm için kullanıldığı düşünülmektedir. Yüzeyde yer yer yanık izleri vardır. Kalıp, muhtemelen mızrak kalıbıdır. Ayrıca, metal işlemede kullanılan üfleçler (tuyer) çalışmalar sırasında ele geçmiştir (Res. 41). Ele geçen üfleçlerin benzeri Keçiçayırı⁴³ ve Höyüktepe⁴⁴ bulunmuştur.

Kemik Aletler

ETÇ yerleşimcileri, günlük ihtiyaçlarını karşılayacakları aletlerin yapımında pt, taş, ve bronzun yanı sıra hayvan kemikleri ve boynuzlarından da yararlanmışlardır. Bu aletlerin büyük çoğunluğunu bız ve deliciler oluştururken, kemikten yapılmış iğne, ağırşak ve tutamak örneklerine de rastlanmıştır. Hayvan boynuzlarından yaptıkları çekiçleri ise ezme, deri tabaklama ve kazıma gibi işlemlerde kullanmışlardır (Res. 42). Ele geçen bazı çekiç örneklerinin tutamak kısmı ahşapken, bazılarında ise boynuz uzantıları tutamak olarak kullanmıştır. Ayrıca, yarı işlenmiş boynuz parçaları da çalışmalar sırasında ele geçmiştir. Kemik delicilerin benzerleri Troya⁴⁵, Kusura⁴⁶ ve Beycesultan⁴⁷ (Res. 43-44) yerleşmelerinden bilinmektedir.

Taş Aletler

Çakmaktaşıdan üretilmiş tek veya çift yüzlü baltalar, sırtlı veya düz dilgiler; sabuntaşından boncuk, figürin, mühür ve piramidal biçimli objeler; bazalttan ezme taşları; marndan ağırlık ve söve taşları ile mermerden figürinler, Çiledir Höyük⁴⁸'de taş eser grubunu oluşturmaktadır. Ayrıca az sayıda obsidyenden yapılmış dilgiler de ele geçmiştir. Taş baltaların benzerleri Troya⁴⁸, Kusura⁴⁹ (Res. 45) Karaoğlan⁵⁰, Demircihöyük⁵¹, Beycesultan⁵², Kusura⁵³, Küçükhöyük⁵⁴ ve Demircihöyük⁵⁵ (Res. 46) yerleşimlerinde bulunmuştur. Ayrıca, yapılan çalışmalar sırasında, ETÇ II'ye tarihlenen teras duvarları içerisinde, bir talk⁵⁶ türevi olan sabuntaşından işlenmiş ve yarı işlenmiş figürinler, piramidal biçimli objeler, mühürler ve çok sayıda boncuk ele geçmiştir (Res. 47). Ele geçen buluntuların yarı işlenmiş olması, belirli bir alanda yoğunluk kazanması ve çok sayıda işlenmemiş sabuntaşı parçasının ele geçmesi, söz konusu alanın ışık-atölye olarak kullanıldığının kanıtıdır.

Kazı alanı çevresinde yukarıda bahsi geçen talk madeni ile ilgili araştırmalar yapılmasına rağmen, talk madenine rastlanmamıştır. Araştırmalardan sonuç alınamamasının sebebi olarak, alanın kömür alma çalışmalarından kaynaklı topografik yapısının değişikliğe uğramış olması gösterilebilir. Kütahya ve çevresi, talk madeni açısından zengin olup, günümüzde Merkez, Turgutlar Köyü, Taşvanlı İlçesi, Gazelyakup Köyü ve Arifler Köyü ile Merkez, Enne Köyü civarında talk madeni çıkarılmaktadır. Söz konusu maden alanları Çiledir Höyük ile yakın konumda olup, Çiledir Höyük ETÇ II yerleşimcileri, bu maden alanlarını veya yakın çevresini hammaddenin kaynağı olarak kullanmış olmalıdırlar.

³⁹ Lloyd/Mellart 1962: 288, Fig. 2.

⁴⁰ Lamb 1937, 259- 20.

⁴¹ Blegen/Caskey 1950: 125, 1.

⁴² Duru 2008: 176, Fig. 351.

⁴³ Efe/Sarı/Fidan 2011: 15 Eskişehir'in Frig Yaylası olarak bilinen dağlık güney kesiminde yer alan Keçiçayırı'nda da ETÇ II'ye tarihlenen bir mekân içerisinde, metal işçiliğinde kullanılan 2 adet kalıp ve 7 adet üfleç (tuyer) *in situ* ele geçmiştir.

⁴⁴ Kütahya Müzesi Müdürlüğüne 2014 yılında kurtarma kazısı gerçekleştirilen, Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları'nın bir bölümünü teşkil eden Höyüktepe'de, ETÇ II'ye tarihlenen 5 adet üfleç ele geçmiştir.

⁴⁵ Blegen/Caskey/Rawson/Sperling 1950: 126, 5.

⁴⁶ Lamb 1937: 271, Fig. 27-2.

⁴⁷ Lloyd/Mellart 1962: 270, 17.

⁴⁸ Blegen/Caskey/Rawson/Sperling 1950: 217-35-64.

⁴⁹ Lamb 1937: 262, Fig. 23-3.

⁵⁰ Topbaş/Efe 1998: 65, Fig. 50.

⁵¹ Seeher 2000: 145, G. 192.

⁵² Lloyd/Mellart 1962: 270, Fig. 1.

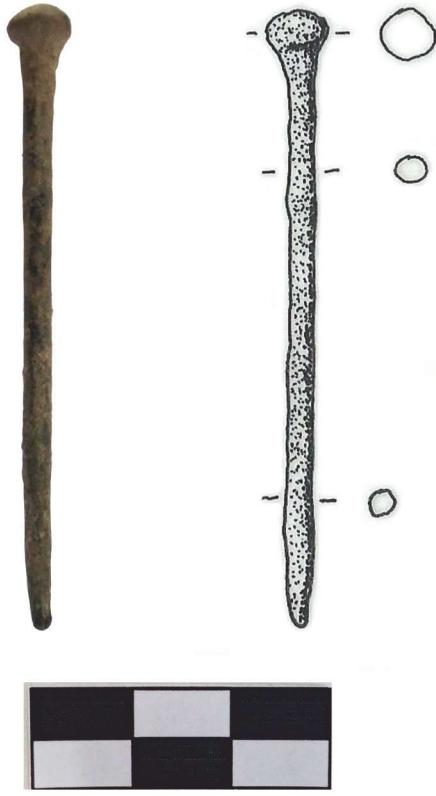
⁵³ Lamb 1937: 264, Fig. 24-2b.

⁵⁴ Gürkan/Seeher 1992: 93, 1.

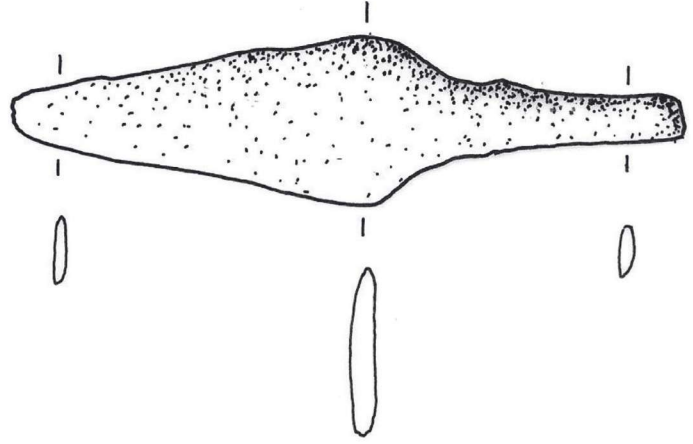
⁵⁵ Seeher 2000: 164, G. 485 a- 173, 5.

⁵⁶ Talk doğada bulunan en yumuşak minerallerden biridir. Tımkala kolayca çizilir ve sertliği 1'dir. Talk, magnezyum, silis ve oksijenden oluşmuş sulu bir silikattır. Kimyasal formülü Mg-3Si4O10(OH) 2'dir. Teorik olarak %63.5 SiO2, %31.7 MgO ve %4.8 H2O içerir. Bu kompozisyon içinde sınırlı miktarlarda izomorf maddeler bulunabilir. Bunlar, çok az miktarlarda alüminyum, demir, mangan ve titanyumdur ve bunların bileşimine bağlı olarak da talk; beyaz, yeşil, gri renklerde bulunabilir. Talkın yoğunluğu 2,6-2,8 g/cm 3 arasındadır. Talkın ısı ve elektrik iletkenliği zayıftır ancak ateşe dayanıklıdır. Yüksek sıcaklıklarda ısıtıldığında sertleşir, katılaşır ve asitlerle bozulmaz. bkz:-(Gence/Özbay/Yerel 2005: 13).

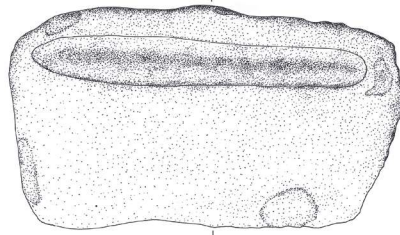
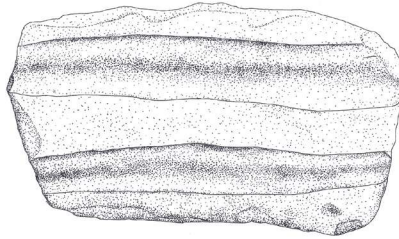
ÇİLEDİR HÖYÜK ERKEN TUNÇ ÇAĞI II BULGULARI

Res. 38 / Fig. 38

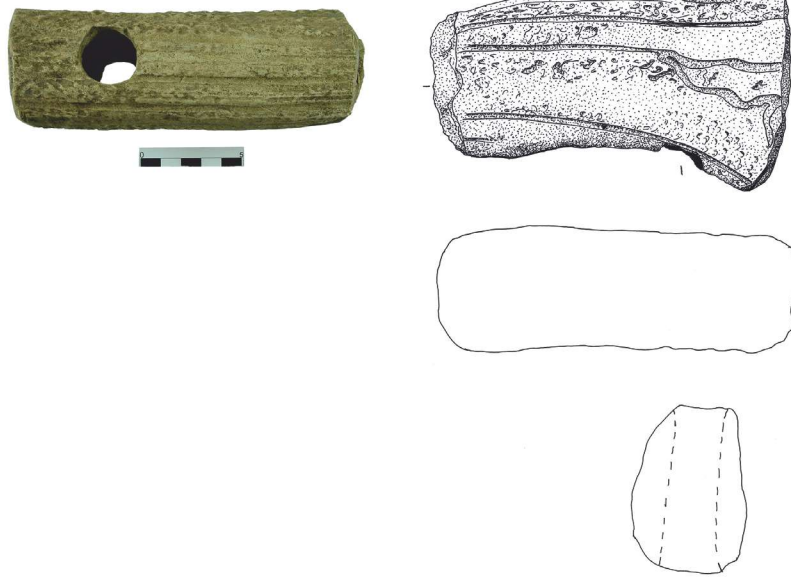
Res. 39 / Fig. 39

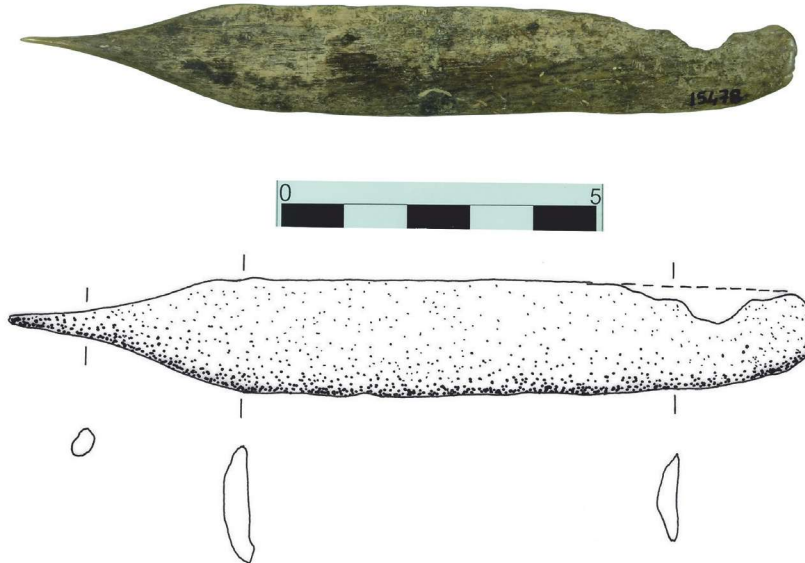
Res. 40 / Fig. 40

Res. 41 / Fig. 41

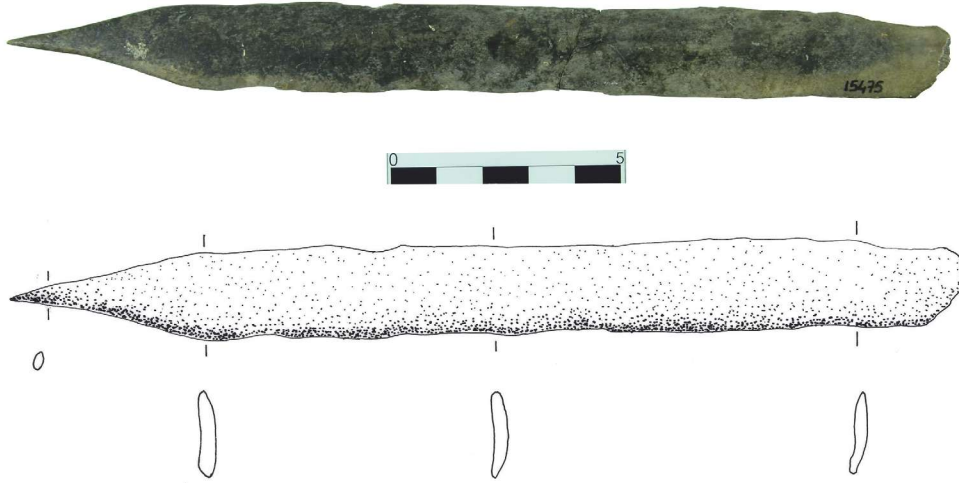

Res. 42 / Fig. 42

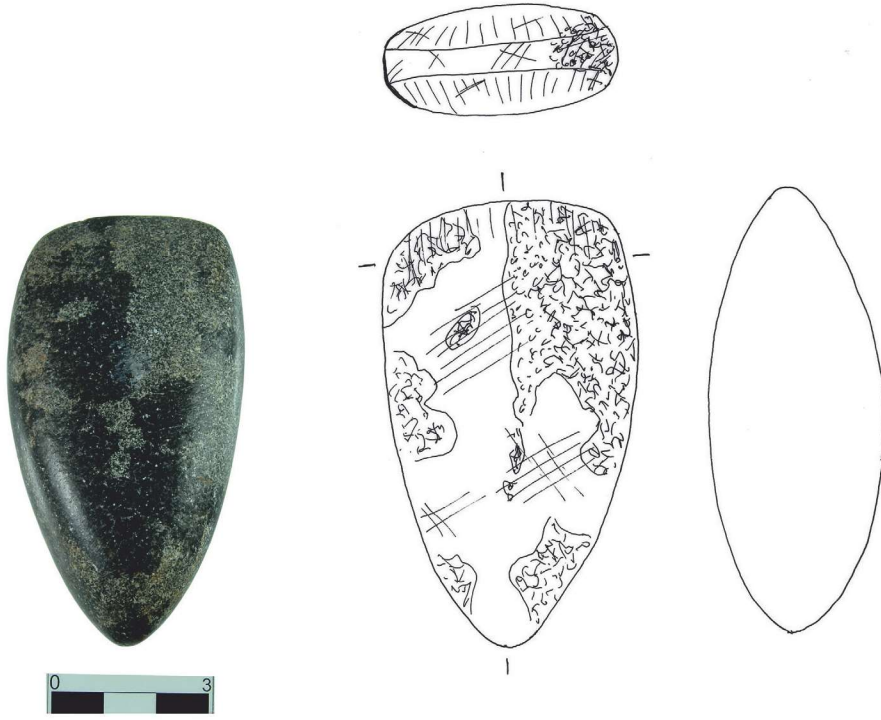

Res. 43 / Fig. 43

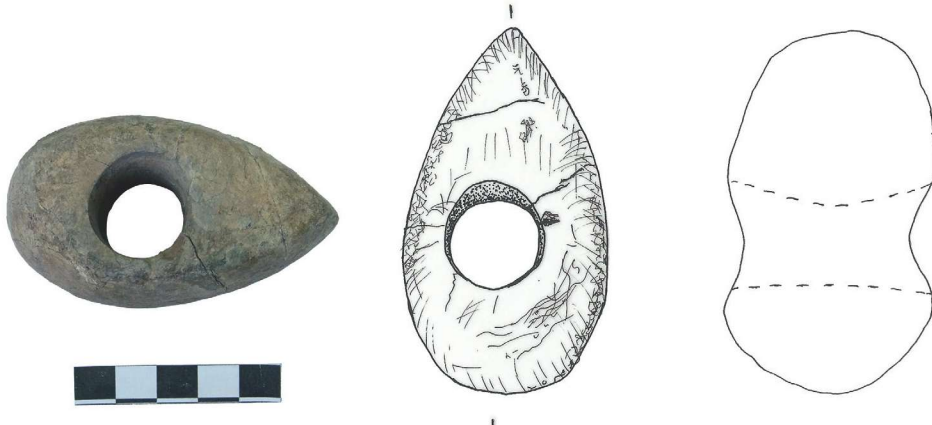
ÇİLEDİR HÖYÜK ERKEN TUNÇ ÇAĞI II BULGULARI

Res. 44 / Fig. 44

Res. 45 / Fig. 45

Res. 46 / Fig. 46

Res. 47 / Fig. 47

Çiledir Höyük Antropolojik İncelemeleri

Çiledir Höyük'te yerleşim içi gömü söz konusu olmamasına rağmen, yapılan çalışmalar sırasında insan kemiklerine rastlanmıştır. Ele geçen insan iskeletleri parçalar halinde olup, çukurlar içerisine bırakıldığı saptanmıştır. Çalışmalar sırasında ele geçen insan ve hayvan kemikleri üzerinde yapılan incelemeler sonucunda⁵⁷, ana kayaya oyulmuş çukurlar içinden ele geçen iskeletlerin 9, 10 ve 15 yaşlarında olan genç ve erişkin bireylere ait olduğu tespit edilmiştir. Bu bireylerin yanlarına herhangi bir ölü sunusu bırakılmamıştır. Erişkin bireylere ait iskelet veya parçalarının, yerleşim içinde bulunmaması sebebiyle, yetişkinlerin yerleşim dışına gömüldükleri söylenebilir. Hayvan iskeletlerinin analizi sonucunda ise at, keçi, domuz ve köpek popülasyonuna ait oldukları anlaşılmıştır.

SONUÇ

Çiledir Höyük'te ETÇ II'ye tarihlenen tabakada günümüze kadarki çalışmalarda, yerleşimin batı yamacındaki kalıntılar genel olarak ortaya çıkarılmıştır. Doğu yamaçta yer alan yerleşimde ise sadece birkaç plankare açılmıştır. Çiledir Höyük'te ETÇ II'ye ait mimariye bakıldığında, balıksırtı tekniğinde örülen duvarlar ve birbirinden bağımsız odalar tespit edilmiş, ancak bu duvarların bir yapı bütünlüğü göstermediği saptanmıştır. Mimari açıdan en belirgin unsurlar teras-sur duvarlarıdır. Önümüzdeki yıllarda yapılacak olan çalışmalarda mimari ile ilgili ayrıntılı bilgilere sahip olunacağı düşünülmektedir. Mimarinin belirsizliğine karşın, buluntu grupları ve yoğunluğu, tarihlemeye bize yardımcı olmaktadır. Az sayıda ETÇ I ve ETÇ III'e ait buluntu tespit edilmiş olup, buluntu yoğunluğu ve çeşitliliği gözönüne alındığında, uzun süreli ve güçlü yerleşimi ETÇ II'ye tarihlendirmek mümkündür. Gerek çanak çömlek, gerekse diğer küçük buluntular açısından, Çiledir Höyük ETÇ II yerleşiminin Demircihöyük, Küllüoba, Karaoğlan, Kusura, Beycesultan, Elmalı- Karataş ve Bademağacı yerleşimleriyle benzerlikler gösterdiği tespit edilmiştir.

⁵⁷ İskeletlerin yaş tayinleri hususunda bkz. Surul/Erkman/Türktüzün/Alkan/Sağır/Şimsek 2012: 179 vd.; Erkman/Alkan/Omar 2015: 166 vd.

Kütahya ili çevresinde, son on yılda gerçekleştirilen ve kurtarma kazıları niteliğindeki kazılarla, kömür havzaları ve baraj sahalarında kalan, tescilli sit alanlarından Çiledir Höyük ve Höyüktepe’de, ETÇ II’ye ait önemli bulgulara ulaşılmıştır. Zorunluluktan da olsa bu kazılarla, yörede daha önce genel olarak yüzey araştırmaları ile tespit edilen, ancak uzun süreli kazı gerçekleştirilemeyen höyüklerdeki çalışmalarla, Kütahya ve çevresi, Tunç Çağı açısından, ülkemizde en çok çalışılan ve bulgular ortaya konulan yerlerden birisi haline gelmiştir.

Seyitömer Höyük’te ortaya çıkarılan Tunç Çağı yerleşimi, Çiledir Höyük’teki Tunç Çağı yerleşimi ile yine aynı kömür rezerv sahasındaki tescilli höyüklerden birisi olan ve sadece OTÇ’na ait nekropolünün bir kısmı kazılabilen Ağızören-Höyüktepe⁵⁸ ile yörenin, Tunç Çağı’nda yoğun bir iskan gördüğü belirlenmiştir. Bu bakımdan, Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları’nın bir bölümünü teşkil eden ve 2014 yılında yine Kütahya Müzesi Müdürlüğünce kurtarma kazısına başlanılan Aslanapa-Dereköy’deki Höyüktepe’de elde edilen ETÇ II bulguları, yöredeki bu güçlü Tunç Çağı iskanının bir diğer kanıtını teşkil etmektedir. Kütahya Müzesi Müdürlüğü envanterine kayıtlı bulunan, satınalma, hibe, müsadere yolları ile elde edilen eserlere baktığımızda da, bu eserlerin önemli bir bölümünün Tunç Çağı’na ait olduğu görülmektedir. Tüm bu sonuçlar dikkate alındığında, genelde Anadolu’da, özelden ise Kuzeybatı Anadolu’da, Tunç Çağı yerleşimlerindeki sayısal ve bulgulardaki oransal çokluk, günümüzde arkeologlarca halen tartışılan ve belirgin bir kanaate varılamayan, bu çağa ait sorunsallara cevap verebilecek ölçüde yeni bilgiler içermektedir.

KAYNAKÇA

- ALKIM, U. B/ALKIM, H/BİLGİ, Ö. 1998. İkiztepe I. Ankara.
- ALKIM, U.B/ALKIM, H/BİLGİ, Ö. 2003. İkiztepe II. Ankara.
- BİLGİ, Ö. 1979. “M.Ö. 3. Bin Yılına Tarihlenen Bir Grup İnsan Figürini ve Bunların Anadolu’da Dağılışı”, Anadolu Araştırmaları VI: 133-141.
- BİLGİN, A.N. 2011. Seyitömer Höyük Kazısı Ön Raporu (2006-2010). Kütahya.
- BİLGİN, A. N. 2015. Seyitömer Höyük Kazısı Ön Raporu (2013-2014). Kütahya.
- BLEGEN, C/CASKEY, W/RAWSON, M/SPERLING, J. 1950.
- TROYI. General Introduction The First and Second Settlements, 2. Plates. London.
- DURU, R. 2008. From 8000 BC to 2000 BC: Six Thousand Years of the Burdur-Antalya Region. Antalya.
- EFE, T/AY-EFE D. Ş. M. 2001. “Küllüoba: İç Kuzey Batı Anadolu’da Bir İlk Tunç Çağı Kenti: 1996-2000 Yılları Arasında Yapılan Kazı Çalışmalarının Genel Bir Değerlendirilmesi”, TÜBA-AR IV: 43-78.
- EFE, T/SARI, D/FİDAN, E. 2011. “The Significance of the Keçiçayırı Excavations in the Prehistory of Inland Northwestern Anatolia”, Archaeological Research in Western Anatolia, (Eds. A. N. Bilgin/R. von den Hoff/S. Sandalcı/S. Silek). Kütahya: 9-28.
- EFE, T/İLASLI, A/TOPBAŞ, A. 1995. “Salvege Excavations of the Afyon Archaeological Museum, Part I: Kaklık Mevkii, A Site Transitional to The Early Bronze Age”, Studia Troica 5: 357-400.
- ERKMAN, A.C/ALKAN, Y/OMAR, L. 2015. “Çiledir Höyük ve Tokul Köyü Şapel Kazılarında Paleoantropolojik ve Zooarkeolojik Analizleri”, Kütahya Müzesi 2014 Yıllığı (Ed. S. Ünan). Ankara: 166-178.

⁵⁸ Türktüzün 2002: 241-250.

GENCE, N/ÖZBAY, N/YEREL, S. 2005.

“Talk ve Kullanım Alanları”, Celal Bayar Üniversitesi, Soma Meslek Yüksek Okulu Teknik Bilimler Dergisi 4/2: 12-19.

GÜNGÖR, G/SEEHER, J. 1992.

“Die Frühbronzezeitliche Nekropole von Küçükhöyük bei Bozüyük”, *Istanbul Mitteilungen* 41: 39-95.

KORFMANN, M. 1977-1978.

“Demircihüyük”, *Istanbul Mitteilungen* 27/28: 5-59.

KORFMANN, M. 1979.

“Eine Weibliche Gottheit in der Frühbronzezeit Anato-liens”, *Prähistorische Zeitschrift* 54: 187-200.

KORFMANN, M. 1979b.

“Demircihüyük, eine Frühbronzezeitliche Festung an der Phrygisch-Bithynischen Grenze. Varberichte über die Ergebnisse der Grabungen von 1976 und 1977”, *Istanbul Mitteilungen* 29: 9-64.

LAMB, W. 1937.

Excavation at Kusura Near Afyon Karahisar. London.

LLOYD, S/MELLAART, J. 1962.

Beycesultan Vol. I The Chalcolithic and Early Bronze Age Levels. London.

SARI, D. 2004.

Küllüoba İlk Tunç Çağı II Çanak Çömleği (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul.

SEEHER, A.B/OBLADEN-KAUDER, J. 1996.

“Frauen Figuren” Demirci Höyük IV: Die Kleinfunde. Mainz am Rhein.

SEEHER, J. 1992.

“Die Nekropole von Demircihüyük – Sarıket”, *Istanbul Mitteilungen* 42: 5-19

SEEHER, J. 2000.

Die Bronzezeitliche Nekropole Von Demircihüyük-Sarıket. Tübingen.

SURUL, Ö/ERKMAN, A. C/TÜRKTÜZÜN, M/ALKAN, Y/SAĞIR, S/ŞİMŞEK, Ö. 2012.

“Çiledir Höyük ve Tokul Şapel Kazısı İskeletlerinin Paleantropolojik Açısından Değerlendirilmesi”, 27. Arkeometri Sonuçları Toplantısı. Ankara: 179-190.

TOPBAŞ, A/EFE, T/İLASLI, A. 1998.

“Salvage Excavations of the Afyon Archaeological Museum, Part. 2. The Settlement of Karaoğlan Mevkii and the Early Bronze Age Cemetery of Kaklık Mevkii”, *Anatolia Antiqua* VII: 21-94.

TÜRKTÜZÜN, M. 2002.

“Kütahya İli, Merkez, Ağızören Köyü’ndeki Hitit Nekropolü Kurtarma Kazısı”, 12. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu. Ankara: 241-250.

TÜRKTÜZÜN, M/ÜNAN, S/ÜNAL, S. 2014.

“Çiledir Höyük Kurtarma Kazısı, Sondaj ve Temizlik Çalışmaları”, Kütahya Müzesi 2013 Yıllığı (Ed. S. Ünan). Ankara: 147-185.

TÜRKTÜZÜN, M/GÜRBÜZ, S/KIRIM, G. Z/ÜNAL S. 2015.

“Çiledir Höyük Kurtarma Kazısı”, Kütahya Müzesi 2014 Yıllığı (Ed. S. Ünan). Ankara. 51-66.

WARNER, J. L. 1994.

Elmalı-Karataş II: The Early Bronze Age Village of Karataş. Oxford.